

nižší živočichové, že tedy vykonávali pouze instinktivní práci. Velmi přesvědčivé je jeho tvrzení, že vývoj kamenných nástrojů lze až do pozdního paleolitu vysvětlovat změnami přírodního prostředí, v němž troglodytidé žili. Základem celého jeho výkladu je myšlenka, že lidská historie je progresivně se zrychlujícím procesem a může tedy začínat až tam, kde tempo vývoje člověka předstihuje obvyklé tempo biologické evoluce.

Převážná část Poršněvovy knihy je věnována problému vzniku druhé signální soustavy. V této souvislosti zdůrazňuje pojem útumu jako specifické energeticky náročné aktivity, která umožňuje organismu soustředit svou činnost do jednotlivých center. S útlumem je úzce spojena činnost druhé signální soustavy, kterou Poršněv chápe jako „stimulování takových činností jedince, které nejsou diktovány jeho vlastní senzoricou sférou... Druhá signální soustava pramení v pohybové sféře (a v souladu s tím v čelních lalocích), protože má především tlumit tyto přímé podněty a činy, aby je bylo možno zaměřit činy, které nevyžaduje smyslová sféra individuálního organismu“ (s. 122–123). „Vzájemné působení lidí – ve sféře druhé signální soustavy – se skládá ze dvou hlavních úrovní: vlivové a informační, přičemž první se opět dělí na první fázi – zakazovací a druhou – sugestivní. Tuto poslední fázi lze poznávat především prostřednictvím studia »stinu«, neoddělitelného souputníka sugesce – kontragesce“ (195–196).

Poršněv na základě morfologického studia kosterních zbytků troglodytidů a fosilních hominidů, pokusů se zvířaty a zkušeností z psychopatologie studuje krok za krokem vznik jednotlivých úrovní činnosti druhé signální soustavy u člověka a jeho předchůdců. Přitom v souladu se svou hypotézou, že zejména řeč sloužila nejprve výlučně jako nástroj vlivu na druhé a teprve později získala informační funkci, sleduje zároveň proces vznikání prvních pevnějších lidských společenství z nestálých a pohyblivých skupin troglodytidů.

Celá Poršněvova kniha je nesena snahou nahradit myšlenku pozvolného vývoje myšlenkou dialektického skoku. Nejsem si však jista, zda se přes množství důkazů a nesporně zajímavých myšlenek, které ve své knize přinesl, Poršněvovi podařilo tento cíl splnit. „Dialektický skok“ se v jeho díle jeví spíše jako posunutí hranice vzniku člověka směrem k moderní době na jedné straně a myšlenka obrovského zrychlení vývoje předchůdce člověka těsně před vznikem *Homo sapiens* na straně druhé. Určitou nepřesvědčivost a nejasnost těchto myšlenek lze jistě připsat na vrub skutečnosti, že Poršněv už neměl příležitost provést poslední redakci svého díla (zemřel roku 1972). Jeho myšlenky jsou ostatně natolik závažné, že nemohou nevyvolat živou diskusi, která samá bude nejlepším oceněním jeho života a práce.

Ivana Holzbachová

Iohannis Milicii de Cremsir: Tres sermones synodales; ed. Vilém Herold a Milan Mráz. Ústav pro filozofii a sociologii, Academia, Praha 1974, 152 s., ruské a německé résumé, 8 fotografických reprodukcí.

V roce 1974, kdy mezi světová kulturní výročí zařadilo UNESCO i šestisté výročí úmrtí českého předchůdce reformace Jana Milíče z Kroměříže, vydali pracovníci Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV V. Herold a M. Mráz tři Miličova synodální kazání. Edice kteréhokoliv spisku tohoto českého myslitele a bojovníka je rozhodně nejdůstojnějším a nejzáslužnějším příspěvkem k oslavám. Milíčovo dílo je totiž dosud téměř nevydáno a kromě toho je edice vždy svým způsobem pracnější než samostatná, byť jakkoli objemná a původní stať. Je tedy třeba uvítat i skutečnost, že se objevují pro období česko-latinské středověké literatury zase nová editorská jména (V. Herold už prokázal nejen dobré předpoklady, ale znalost a zběhlost v této práci vydáním spisu *De vero et falso* Stanislava ze Znojma).

Nadto v Miličových projevech, jež edice přinesla, se skutečně odrážejí autorovy myšlenky a celé jeho reformní dílo: všechny tři jsou až útočně kritické – místy máme dojem, jako bychom četli Husa nebo dokonce některého z jeho radikálních pokračovatelů. V celku díla Miličova chybějí ony závěry, které přinesla až další desetiletí, ovšem, jak ukazují vydavatelé v předmluvě (s. 23), implicitně a v zárodečné podobě jsou u Milíče obsaženy postuláty nejméně tří ze čtyř pražských artykulů z roku 1420, v nichž je formulován program rozvinutého husitismu.

V úvodní stati (s. 7–25) mluví její editoři stručně o Miličově životě, zevrubněji

o jeho myšlení a díle, včetně stavu vydání jeho spisů (dvě zde přinášena synodní kázání dosud tištěna nebyla, jedno — *Sacerdotes contempserunt* — otiskl Hermann von der Hardt r. 1717 v Lipsku). Dále se předmluva zabývá formálním i obsahovým rozbozem vydávaných textů — velmi zajímavý a podnětný je zde výklad o Milíčových citacích autorit. „Ediční zpráva“ (s. 25–43) informuje uživatele edice o rukopisném zachování textů, o dosavadních edicích, o autorství, uspořádání a názvu díla, přináší pokus o jeho datování a konečně rozbor vztahů mezi jednotlivými rukopisy; pro tento pokus o rekonstrukci původního znění Milíčových řečí užili editoři kombinace dvou metodických (snad vhodněji než „metodologických“ — s. 32) postupů: sestavili velmi pracnou statistiku písařských chyb v jednotlivých rukopisech a pokusili se stanovit rodiny příbuzných rukopisů; z toho vyšli pro vytvoření stemmat (pro každé kázání zvlášť), což je podobný způsob, jakého užil V. Herold ve své zmíněné předcházející edici. Úhrnem bylo užito 34 rukopisů (ne ve všech jsou dochovány všechny tři texty) z našich i zahraničních knihoven. Všechny tyto rukopisy byly zkolačkovány a zpracovány. Při heuristické práci vyšli editoři z Tříškova soupisu, jež však pro svůj účel opravili řadou vlastních zjištění (v pozn. 75 na s. 27). Připomeňme, že v podobných případech, totiž existuje-li takové množství rukopisů z krátkého časového úseku, editoři se většinou o stanovení stemmatu nepokoušejí a nanejvýš se spokojují s naznačením příbuznosti důležitějších kodexů. Na s. 42–43 přináší posléze „Ediční zpráva“ výklad o zásadách edice.

Vydání latinského textu Milíčových tří synodních kázání (*Sacerdotes contempserunt* — s. 47–70, *Grege perditus* — s. 71–100, *Audite reges* — s. 101–126) s kritickým aparátem a s určením citátů je velmi dobré a — bez srovnání s rukopisnými předlohami — v něm nenacházím chyby. K určením citací mohu přispět jen v jednom případě: na s. 67 (ř. 444–447) se v Milíčově řeči skrývá citát z Dekretu Gratianova (C. 1, q. 1, c. 21, Friedberg I, col. 365).

Jana Nechutová

Władysław Śeńko: Les tendances préhumanistes dans la philosophie polonaise au XV^e siècle; Accademia Polacca delle scienze, Biblioteca e centro di studi a Roma, Conferenze-fasciolo 62, Ossolieneum, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1973, 33 s.

Władysław Śeńko, i u nás známý badatel v oboru reformačního a předreformačního myšlení, se v této studii zamyslel nad nesnadnou otázkou, jež řešení předpokládá nejen solidní heuristiku, ale i jasno v základních, nicméně sporných problémech, jako je např. charakteristika humanistického či renesančního názoru a jeho projevů. Hned první kapitola (*Modifications essentielles dans la culture intellectuelle en Europe au XIV^e et au XV^e siècle*) naznačuje, že autor svou látku zařadí do dobových evropských souvislostí a že tedy nehrozí nebezpečí izolované konstrukce, která by neobstála v konfrontaci s celkem. — V dalších kapitolách se autor zabývá vývojem subordinace, etickými názory, státoprávními teoriemi, eklesiologií, vztahem polských polského raně humanistického myšlení: pojetím filozofie a teologie a jejich vzájemné učenců k přírodním vědám, studiem antických autorů. První zřetelné náznaky nedůvěry k dosavadní hierarchii gnozeologických hodnot scholastiky nachází Śeńko už u Matouše z Krakova, kterého u nás známe spíše jako reformního horlítele: Matouš působil na Karlově univerzitě, mnoho jeho pražských žáků—Poláků se však později stalo prvními učiteli nově založené krakovské univerzity, jež pak byla po nějaký čas centrem polského pokrokového myšlení. Ideje Matoušovy, dále rozpracované a přivedené ke kvalitativně vyšší úrovni, pak Śeńko nachází u dalších krakovských mistrů. Nejobtížnější a nejradikálnější výboje vidí v jejich teorii práva (s. 18–20) a v koncilaristické eklesiologii (s. 20–23). Humanistický ráz má rovněž způsob, jímž byla v Krakově pěstována fyzika, matematika, astronomie; posléze se však půda středověké univerzity ukázala příliš těsnou pro rozvoj skutečně humanistické vzdělanosti, a tak, jak ukazuje autor v poslední kapitole (o studiu antické literatury), své autentické intelektuální zájmy pěstují krakovští učitelé vně univerzity, na níž pro forma konají dále scholasticky uzavřená čtení. Na konci 15. století došlo k definitivní roz-